

TERTIAE PARTIS SUPPLEMENTUM.

Ex ejusdem Auctoris scripto in Quartum Sententiarum

QUAESTIO I.

DE PARTIBUS POENITENTIAE IN SPECIALI,
ET PRIMO DE CONTRITIONE,
IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de singulis partibus poenitentiae: et *primo* de contritione; *secundo* de confessione; *tertio* de satisfactione. De contritione autem consideranda sunt *quinque*: *primo*, quid sit: *secundo*, de quo esse debeat: *tertio*, quanta esse debeat: *quarto*, de duratione ipsius: *quinto*, de effectu ipsius.

Circa primum quaeruntur tria.

Primo. Utrum convenienter definiatur.

Secundo. Utrum contritio sit actus virtutis.

Tertio. Utrum attritio possit fieri contritio.

ARTICULUS I.

1

UTRUM CONTRITIO SIT DOLOR PRO PECCATIS ASSUMPTUS, ETC.

(S. Th. 4. Dist. 17. q. 2. art. 1. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod contritio non sit « dolor pro peccatis assumptus, cum proposito confitendi, et satisfaciendi », ut quidam definiunt: quia, sicut August. dicit in lib. 14. de Civit. Dei (*cap. 6.*), « dolor est de his, quae nobis nolentibus accidunt »: sed peccata non sunt hujusmodi; ergo contritio non est dolor *pro peccatis*.

2. PRAETEREA. Contritio nobis a Deo datur: sed quod datur, non assumitur; ergo contritio non est dolor *assumptus*.

3. PRAETEREA. Satisfactio, et confessio sunt necessaria ad hoc quod poena remittatur, quae in contritione remissa non fuit: sed quandoque tota poena in contritione remittitur; ergo non est necessarium semper, quod contritus habeat *propositum* confitendi, et satisfaciendi.

SED CONTRA est ipsa definitio.

2. PRAETEREA. Peccatum aggravatur ex consequenti effectu; unde Hieron. dicit (*id. hab. implic. Basil. in lib. de Vera virginit. parum ante med.*), quod poena Aarii nondum est determinata, quia adhuc est possibile, aliquos per ejus haeresim corrumpere, quibus corrumpentibus ejus poena augetur: et similiter est de illo, qui judicatur homicida, si lethaliter percusserit, etiam antequam percussus moriatur: sed in illo intervallo medio debet peccator conteri de peccato; ergo non solum secundum quod habet quantitatem ex praeterito actu, sed etiam secundum quod habet quantitatem ex futuro: et sic contritio respicit futurum.

SED CONTRA. Contritio est pars poenitentiae: sed poenitentia semper respicit praeterita; ergo et contritio: et sic non est de peccato futuro.

RESPONDEO dicendum, quod in omnibus motoribus, et mobilibus ordinatis ita est, quod motor inferior habet motum proprium, et praeter hoc sequitur in aliquo motum superioris motoris; sicut patet in motu planetarum, qui praeter motus proprios sequuntur motum primi orbis. In omnibus autem virtutibus moralibus primus motor est ipsa prudentia, quae dicitur auriga virtutum, et ideo quaelibet virtus moralis cum motu proprio habet aliquid de motu prudentiae; et ideo cum poenitentia sit quaedam virtus moralis, quae est pars justitiae, cum actu proprio consequitur prudentiae motum. Proprius autem actus ejus est in objectum proprium, quod est peccatum commissum, et ideo actus ejus proprius, et principalis, scilicet contritio, secundum suam speciem respicit tantum peccatum praeteritum; sed ex consequenti respicit peccatum futurum, secundum quod habet aliquid de actu prudentiae adjunctum; et tamen in illud futurum secundum rationem propriae speciei non movetur, et propter hoc ille qui conteritur, dolet de peccato praeterito, et cavet futurum: sed non dicitur esse contritio de peccato futuro, sed magis cautio, quae est pars prudentiae contritioni adjuncta.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod liberum arbitrium dicitur esse de contingentibus futuris, secundum quod est de actibus, sed non secundum quod est de objectis actuum, quia homo potest cogitare ex libero arbitrio de rebus praeteritis, et necessitatis: sed tamen ipse actus cogitationis, secundum quod sub libero arbitrio cadit, contingens futurum est: et sic etiam actus contritionis contingens futurum est, secundum quod sub libero arbitrio cadit; sed objectum ejus potest esse praeteritum.

AD SECUNDUM dicendum, quod ille effectus consequens, qui peccatum aggravat, jam in actu praecessit, velut in causa, et ideo quando commissum est, totam suam quantitatem habuit; et ex effectu consequente non accrescit ei aliquid quoad culpae rationem, quamvis accrescat quoad poenam accidentalem, secundum quod plures habebit rationes dolendi in inferno de pluribus malis ex suo peccato consecutis. Et sic loquitur Hieronymus. Unde non oportet, quod contritio sit nisi de peccatis praeteritis.

ARTICULUS V.

8

UTRUM HOMO DEBEAT CONTERI DE PECCATO ALIENO.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod homo debeat conteri de peccato alieno: non enim petit aliquis indulgentiam, nisi de peccato, de quo contritus est: sed de peccatis alienis indulgentia petitur in Psal 18.: *Ab alienis parce servo tuo*; ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

2. PRAETEREA. Homo ex charitate debet diligere proximum, sicut seipsum: sed propter dilectionem sui et de malis suis dolet, et bona desiderat; ergo cum teneamur proximo desiderare bona gratiae, sicut et nobis, videtur quod debeamus de culpis ejus dolere, sicut et de nostris: sed contritio nihil est aliud, quam dolor de peccatis; ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

SED CONTRA. Contritio est actus poenitentiae virtutis: sed nullus poenitet nisi de his quae ipse fecit; ergo nullus conteritur de peccatis alienis.

RESPONDEO dicendum, quod illud idem conteritur, quod prius durum, et integrum fuit; unde oportet, quod contritio pro peccato sit in eodem, in quo peccati duritia praecessit: et sic de alienis peccatis non est contritio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ab alienis peccatis sibi parci propheta precatur, in quantum ex consortio peccatorum aliquis per consensum aliquam immunditiam contrahit; sicut scriptum est Psal. 17.: *Cum perverso perverteris*.

AD SECUNDUM dicendum, quod de peccatis aliorum dolere debemus: non tamen oportet, quod de eis conteramur, quia non omnis dolor de peccato praeterito est contritio, ut patet ex dictis (*in corp. et art. 2. huj. q.*).

ARTICULUS VI.

9

UTRUM DE SINGULIS PECCATIS MORTALIBUS
REQUIRATUR CONTRITIO.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod non requiratur de singulis peccatis mortalibus contritio: est enim motus contritionis in justificatione in instanti: sed in instanti non potest homo recogitare singula peccata; ergo non oportet, quod sit contritio de singulis peccatis.

2. PRAETEREA. Contritio debet esse de peccatis, secundum quod avertunt a Deo, quia conversio ad creaturam sine aversione a Deo contritionem non requirit: sed omnia peccata mortalia in aversione conveniunt; ergo contra omnia sufficit una contritio.

3. PRAETEREA. Plus conveniunt peccata mortalia actualia ad invicem, quam actualia, et originale: sed unus baptismus delet omnia actualia, et originale; ergo una contritio generalis delet omnia peccata mortalia.

SED CONTRA. Diversorum morborum diversae sunt medicinae, quia « non sanat oculum, quod sanat calcaneum », ut dicit Hieron. (*sup. illud Marc. 9.: Hoc genus daemoniorum*): sed contritio est medicina singularis contra unum mortale; ergo non sufficit una communis de omnibus.

Praeterea. Contritio explicatur per confessionem: sed oportet singula peccata mortalia confiteri; ergo et de singulis conteri.

RESPONDEO dicendum, quod contritio potest considerari dupliciter, scilicet quantum ad sui principium, et quantum ad terminum. Et dico principium contritionis cogitationem, qua quis cogitat de peccato, et dolet, etsi non dolore contritionis, saltem dolore attritionis. Terminum autem contritionis est, quando dolor ille jam gratia informatur. Quantum ergo ad principium contritionis, oportet quod de singulis peccatis, quae quis in memoria habet, conteratur: sed quantum ad terminum sufficit, quod sit una communis de omnibus; tunc enim ille motus agit in vi omnium dispositionum praecedentium.

Et per hoc patet responsio AD PRIMUM

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis omnia mortalia convenient in aversione, tamen differunt in causa, et modo aversionis, et quantitate elongationis a Deo: et hoc est secundum diversitatem conversionis.

AD TERTIUM dicendum, quod baptismus agit in virtute meriti Christi, qui habuit infinitam virtutem ad delendum omnia peccata, et propterea unus sufficit contra omnia peccata: sed in contritione cum merito Christi requiritur actus noster, et ideo oportet, quod singulis peccatis respondeat singillatim, cum non habeat infinitam virtutem ad contritionem. Vel dicendum, quod baptismus est spiritualis generatio; sed poenitentia quantum ad contritionem, et alias sui partes est spiritualis quaedam sanatio per modum cujusdam alterationis. Patet autem in generatione corporali alicujus, quae est cum corruptione, quod una generatione remouentur omnia accidentia contraria rei generatae, quae erant accidentia rei corruptae: sed in alteratione remouetur tantum unum accidens accidenti contrarium, ad quod terminatur alteratio. Et similiter unus baptismus simul delet omnia peccata, novam vitam inducendo: sed poenitentia non delet omnia peccata, nisi ad singula feratur; et ideo oportet de singulis conteri, et confiteri.

QUAESTIO III.

DE QUANTITATE CONTRITIONIS, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de quantitate contritionis.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum contritio sit major dolor, qui esse possit in natura.

Secundo. Utrum possit esse nimis magnus contritionis dolor.

Tertio. Utrum debeat esse major dolor de uno peccato, quam de alio.

ARTICULUS I.

10

UTRUM CONTRITIO SIT MAJOR DOLOR, QUI ESSE POSSIT IN NATURA.

(S. Thom. ubi supr. art. 3. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod contritio non sit major dolor, qui esse possit in natura: dolor enim est sensus laesionis; sed aliquae laesiones magis sentiuntur, quam laesio peccati, sicut laesio vulneris; ergo non est maximus dolor contritio.

2. PRAETEREA. Ex effectu sumimus iudicium de causa: sed effectus doloris sunt lacrymae; cum ergo aliquando contritus non emittat lacrymas corporales de peccatis, quas tamen emittit de morte amici, vel de percussione, vel aliquo hujusmodi, videtur quod contritio non sit dolor maximus.

3. PRAETEREA. Quanto aliquid plus habet de admixtione contrarii, tanto est minus intensum: sed contritionis dolor habet multum de gaudio admixtum,

quia contritus gaudet de liberatione, de spe veniae, et de multis hujusmodi; ergo dolor ejus est minimus.

4. PRAETEREA. Dolor contritionis displicentia est quaedam: sed multa sunt, quae magis displicent contrito, quam peccata sua praeterita; non enim vellet poenam inferni sustinere potius quam peccare; nec iterum sustinuisse omnes poenas temporales, aut etiam sustinere; alias pauci invenirentur contriti; ergo dolor contritionis non est maximus.

SED CONTRA. Secundum August. (*lib. 14. de Civ. Dei, cap. 7. et 9.*) «omnis dolor in amore fundatur»: sed amor charitatis, in quo fundatur dolor contritionis, est maximus; ergo et dolor contritionis est maximus.

Praeterea. Dolor est de malo; ergo de magis malo debet esse major dolor: sed culpa est magis malum, quam poena; ergo dolor de culpa, qui est contritio, excedit omnem alium dolorem.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut supra dictum est (*q. 1. art. 2. ad 1.*), in contritione est duplex dolor: unus est in ipsa voluntate, qui est essentialiter ipsa contritio, quae nihil aliud est, quam displicentia praeteriti peccati. Et talis dolor in contritione excedit omnes alios dolores, quia quantum aliquid placet, tantum contrarium ejus displicet: finis autem ultimus super omnia placet, cum omnia propter ipsum desiderentur; et ideo peccatum, quod a fine ultimo avertit, super omnia displicere debet. Alius dolor est in parte sensitiva, qui causatur ex primo dolore, vel ex necessitate naturae, secundum quod vires inferiores sequuntur motum superiorum, vel ex electione, secundum quod homo poenitens in seipso hunc dolorem excitat, ut de peccato doleat: et neutro modo oportet, quod sit maximus dolor, quia vires inferiores moventur vehementius ab objectis propriis, quam ex redundantia superiorum virium; et ideo quanto operatio superiorum virium est propinquior objectis inferiorum, tanto magis sequuntur eorum motum. Et ideo major dolor est in sensitiva parte ex laesione sensibili, quam sit ille qui in ipsam redundat ex ratione: similiter major, qui redundat ex ratione de corporalibus deliberante, quam qui redundat ex ratione considerante spiritualia. Unde dolor in sensitiva parte ex displicentia rationis proveniens de peccato non est major dolor aliis doloribus, qui in ipsa sunt: et similiter nec dolor, qui est voluntarie assumptus; tum quia non obedit affectus inferior superiori ad nutum, ut tanta, et talis passio sequatur in inferiori appetitu, qualem ordinat superior; tum etiam quia passiones a ratione sumuntur in actibus virtutum secundum mensuram quandam, quam quandoque dolor, qui est sine virtute, non servat, sed excedit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut dolor sensibilis est de sensu laesionis, ita dolor interior est de cognitione alicujus nocivi. Et ideo quamvis laesio peccati secundum exteriorem sensum non percipiatur, tamen percipitur esse maxima secundum sensum interiore rationis.

AD SECUNDUM dicendum, quod corporales immutationes immediate consequuntur ad passiones sensitivae partis et eis mediantibus ad affectiones appetitivae superioris. Et inde est, quod ex dolore sensibili, vel etiam sensibili nocivo citius defluunt lacrymae corporales, quam de dolore spirituali contritionis.

AD TERTIUM dicendum, quod gaudium illud, quod poenitens de dolore habet, non minuit displicentiam, quia ei non contrariatur, sed auget; secundum quod omnis operatio augetur per propriam delectationem, ut dicitur in 10. Ethic. (*cap. 5.*); sicut qui delectatur in addiscendo aliquam scientiam, melius addiscit, et similiter qui gaudet de displicentia, vehementiorem dis-

RESPONDEO dicendum, quod, ut dicitur Eccli. 10.: *Initium omnis peccati est superbia*, per quam homo sensui suo inhaerens, a mandatis divinis recedit: et ideo oportet, quod illud quod destruit peccatum, hominem a proprio sensu discedere faciat: ille autem qui in suo sensu perseverat, rigidus, et durus per similitudinem vocatur, sicut durum in materialibus dicitur, quod non cedit tactui, unde et frangi dicitur aliquis, quando a suo sensu divellitur: sed inter fractionem, et comminutionem, sive contritionem in rebus materialibus, unde haec nomina ad spiritualia transferuntur, hoc interest, ut dicitur in 4. Meteor. (cap. 7. et 9.), quod frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes dividuntur: sed comminui, vel conteri, quando ad partes minimas reducitur hoc, quod in se solidum erat; et quia ad dimissionem peccati requiritur, quod affectum peccati homo totaliter dimittat, quem per quamdam continuitatem, et soliditatem in sensu suo habebat, ideo actus ille, quo peccatum dimittitur, contritio dicitur per similitudinem; in qua quidem contritione plura possunt considerari, scilicet ipsa substantia actus, modus agendi, principium, et effectus; et secundum hoc de contritione inveniuntur diversae definitiones traditae. Quantum enim ad ipsam substantiam actus datur praedicta definitio, et quia actus contritionis est actus virtutis, et est pars poenitentiae sacramenti, ideo manifestatur in praedicta definitione, in quantum est actus virtutis, in hoc quod ponitur genus ipsius, scilicet « dolor »: et objectum in hoc, quod dicitur « pro peccatis »: et electio, quae requiritur ad actum virtutis, in hoc quod dicitur « assumptus »: sed in quantum est pars sacramenti, per hoc quod tangitur ordo ipsius ad alias partes, cum dicitur « cum proposito confitendi, etc. ». Alia etiam definitio invenitur, quae definit contritionem, secundum quod est actus virtutis tantum: sed additur ad praedictam definitionem differentia contrahens ipsam ad specialem virtutem, scilicet poenitentiam: dicit enim, quod contritio est dolor voluntarius pro peccato, puniens in se, quod dolet se commisisse: in hoc enim quod additur « puniens », ad specialem virtutem contrahitur. Alia autem definitio invenitur Isid. (lib. 2. de Sum. Bon. cap. 12.), quae talis est: « Contritio est compunctio, et humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, et timore iudicii », et haec quidem tangit rationem nominis in hoc quod dicit « humilitas mentis »: quia sicut per superbiam aliquis in suo sensu redditur rigidus; ita per hoc quod a suo sensu contritus recedit, humiliatur: tangit etiam modum exteriorem in hoc quod dicit « cum lacrymis », et principium contritionis in hoc quod dicit « veniens de recordatione peccati », etc. Alia sumitur ex verbis August. (implic. sup. Psal. 46. ante med.), quae tangit effectus contritionis, quae est: « Contritio est dolor remittens peccatum ». Alia sumitur ex verbis Gregor. (hom. 22. in Ezech. a med. et lib. 33. Moral. cap. 11.), quae talis est: « Contritio est humilitas spiritus, annihilans peccatum, inter spem, et timorem »: et haec tangit rationem nominis in hoc quod dicit, quod contritio est « humilitas spiritus »: et effectum ejus in hoc quod dicit « annihilans peccatum »: et originem in hoc quod dicit « inter spem, et timorem »: nec solum ponit causam principalem, quae est timor, sed etiam concausam, quae est spes, sine qua timor desperationem facere posset.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis peccata, quando acciderunt, voluntaria fuerunt; tamen quando de eis conterimur, voluntaria non sunt: et ideo nobis nolentibus accidunt; non quidem secundum voluntatem, quam tunc habuimus, cum ea volebamus; sed secundum illam, quam nunc habemus, qua vellemus quod nunquam fuissent.

AD SECUNDUM dicendum, quod contritio est a Deo solo quantum ad formam, qua informatur: sed quantum ad substantiam actus est ex libero arbitrio, et a Deo, qui cooperatur in omnibus operibus et naturae, et voluntatis.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis possit tota poena per contritionem dimitti, tamen adhuc necessaria est confessio, et satisfactio, tum quia homo non potest esse certus de sua contritione, quod fuerit ad totum tollendum sufficiens, tum etiam quia confessio, et satisfactio sunt in praecepto; unde transgressor constitueretur, si non confiteretur, et non satisfaceret.

ARTICULUS II.

2

UTRUM CONTRITIO SIT ACTUS VIRTUTIS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod contritio non sit actus virtutis: passiones enim non sunt actus virtutum, quia « eis non laudamur, nec vituperamur », ut dicitur 2. Ethic. (cap. 5.): sed dolor est passio; cum ergo contritio sit dolor, videtur quod non sit actus virtutis.

2. PRAETEREA. Sicut contritio dicitur a terendo, ita et attritio: sed attritio non est actus virtutis, ut ab omnibus dicitur; ergo neque contritio.

SED CONTRA. Nihil est meritorium, nisi actus virtutis: sed contritio est actus quidam meritorius; ergo est actus virtutis.

RESPONDEO dicendum, quod contritio secundum proprietatem nominis sui non significat actum virtutis, sed potius quamdam corporalem passionem: sed hic non quaeritur sic de contritione, sed de eo, ad quod significandum hoc nomen per similitudinem adaptatur; sicut enim inflatio propriae voluntatis ad malum faciendum importat, quantum est de se, malum ex genere; ita illius voluntatis annihilatio, et comminutio quiddam de se importat bonum ex genere: quia hoc est detestari propriam voluntatem, qua peccatum est commissum; et ideo contritio, quae hoc significat, importat aliquam rectitudinem voluntatis: et propter hoc est actus virtutis illius, scilicet cujus est peccatum praeteritum detestari, et destruere, scilicet poenitentiae, ut patet ex his quae in 14. Distinctione dicta sunt (lib. 4. Sent. et 3. part. q. 84.).

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in contritione est duplex dolor de peccato: unus in parte sensitiva, qui passio est: et hic non est essentialiter contritio, prout est actus virtutis, sed magis effectus ejus. Sicut enim poenitentiae virtus exteriorem poenam corpori infligit ad recompensandam offensam, quae in Deum commissa est officio membrorum, ita et ipsi concupiscibili poenam infert doloris praedicti: quia etiam ipsa ad peccata cooperabatur. Sed tamen hic dolor potest pertinere ad contritionem, in quantum est pars sacramenti, quia sacramenta non solum in interioribus actibus, sed etiam in exterioribus, et in rebus sensibilibus nata sunt esse. Alius dolor est in voluntate, qui nihil aliud est, quam displicentia alicujus mali, secundum quod affectus voluntatis nominantur per nomina passionum, ut in 3. Sentent. (Dist. 26. q. 1. art. 5.) dictum est. Et sic contritio est dolor per essentiam, et est actus virtutis poenitentiae.

AD SECUNDUM dicendum, quod attritio dicitur accessum ad perfectam contritionem; unde in corporalibus dicuntur attrita, quae aliquo modo diminuta sunt, sed non adhuc perfecte sunt comminuta; sed contrita dicuntur, quando omnes partes tritae sunt simul per divisionem ad minima; et ideo significat

attritio in spiritualibus quandam displicentiam de peccatis commissis, sed non perfectam; contritio autem perfectam.

ARTICULUS III.

3

UTRUM ATTRITIO POSSIT FIERI CONTRITIO.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod attritio possit fieri contritio: differt enim contritio ab attritione, sicut formatum ab informi: sed fides informis fit formata; ergo attritio potest fieri contritio.

2. PRAETEREA. Materia recipit perfectionem, remota privatione: sed dolor se habet ad gratiam, sicut materia ad formam, quia gratia informat dolorem; ergo dolor, qui prius erat informis, culpa existente, quae est privatio gratiae, remota culpa, recipit perfectionem informationis a gratia: et sic idem quod prius.

SED CONTRA. Quorum principia sunt diversa omnino, eorum unum non potest fieri id, quod est alterum: sed attritionis principium est timor servilis, contritionis autem timor filialis; ergo attritio non potest fieri contritio.

RESPONDEO dicendum, quod super hoc est duplex opinio: quidam enim dicunt, quod attritio fit contritio, sicut fides informis fit formata; sed hoc, ut videtur, esse non potest; quia quamvis habitus fidei informis fiat formatus, tamen nunquam actus fidei informis fit actus fidei formatae, quia actus ille informis transit, et non manet, veniente charitate: attritio autem, et contritio non dicunt habitum, sed actum tantum: habitus autem virtutum infusarum, qui voluntatem respiciunt, non possunt esse informes, cum charitatem consequantur, ut in 3. dictum est (*Dist. 27. q. 2. art. ult. q. 3.*). Unde antequam gratia infundatur, non est habitus, a quo actus contritionis postea elicitur; et sic nullo modo attritio potest fieri contritio: et hoc alia opinio dicit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non est simile de fide, et contritione, ut dictum est (*in corp. art.*).

AD SECUNDUM dicendum, quod remota privatione a materia, quae manet perfectione adveniente, formatur materia illa; sed dolor ille qui erat informis, non manet charitate adveniente, et ideo formari non potest. Vel dicendum, quod materia essentialiter non habet originem a forma; sicut actus habet originem ab habitu, quo formatur. Unde non est inconveniens, materiam informari aliqua forma de novo, qua prius non informabatur: sed hoc de actu est impossibile; sicut impossibile est, quod aliquid idem numero oriatur a principio, a quo prius non oriabatur; quia res semel tantum in esse procedit.

QUAESTIO II.

DE OBJECTO CONTRITIONIS, IN SEX ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de objecto contritionis.

Circa quod quaeruntur sex.

Primo. Utrum debeat homo conteri de poenis.

Secundo. Utrum de peccato originali.

Tertio. Utrum de omni actuali commisso.

Quarto. Utrum de peccato actuali committendo.

Quinto. Utrum de peccato alieno.

Sexto. Utrum de singulis peccatis mortalibus.

ARTICULUS I.

4

UTRUM HOMO DEBEAT CONTERI DE POENIS,
ET NON SOLUM DE CULPA.

(*S. Thom. ubi supr. art. 2. q. 1. et seq.*).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod homo debeat conteri de poenis, et non solum de culpa: August. enim in lib. de Poenit. (*scilicet hom. ult. inter 50. a princ.*) dicit: « Nemo vitam aeternam desiderat, nisi eum hujus vitae mortalis poeniteat »: sed mortalitas vitae quaedam poena est; ergo poenitens etiam de poenis debet conteri.

2. PRAETEREA. Dicit Magister (*4. Dist. 16.*) ex verbis August. (*in lib. De vera, et fals. poenit. cap. 14. ante med.*), quod poenitens debet dolere ex hoc, quod virtute se privavit: sed privatio virtutis quaedam poena est; ergo contritio est dolor etiam de poenis.

SED CONTRA. Nullus tenet illud, de quo dolet: sed poenitens secundum suum nomen poenam tenet; ergo non dolet de poena, et sic contritio, quae est dolor poenitentialis, non est de poena.

RESPONDEO dicendum, quod contritio importat, ut dictum est (*q. praec. art. 1.*), alicujus duri, et integri comminutionem. Haec autem integritas, et duritia invenitur in malo culpa, quia voluntas, quae est ipsius causa in eo qui male agit, in suis terminis stat, nec praecepto legis cedit, et ideo hujus mali displicentia contritio per similitudinem dicitur. Haec autem similitudo non potest adaptari ad malum poenae, quia poena simpliciter dicit diminutionem, et ideo de malis poenae potest esse dolor, sed non contritio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod poenitentia secundum August. debet esse de hac mortali vita, non ratione ipsius mortalitatis, nisi poenitentia large dicatur omnis dolor, sed ratione peccatorum, ad quae ex infirmitate hujus vitae deducimur.

AD SECUNDUM dicendum, quod ille dolor, quo quis dolet de amissione virtutis per peccatum, non est essentialiter ipsa contritio, sed est principium ejus; sicut enim aliquis movetur ad appetendum aliquid propter bonum, quod inde expectat, ita movetur ad dolendum de aliquo propter malum, quod inde consequutus est.

ARTICULUS II.

5

UTRUM CONTRITIO DEBEAT ESSE DE PECCATO ORIGINALI.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod contritio esse debeat de peccato originali: de peccato enim actuali conteri debemus, non ratione actus, in quantum est ens quoddam, sed ratione deformitatis; quia actus secundum suam substantiam bonum quoddam est, et a Deo: sed peccatum originale habet deformitatem, sicut et actuale; ergo etiam de eo conteri debemus.

2. PRAETEREA. Per peccatum originale homo fuit a Deo aversus; quia poena ejus erat carentia divinae visionis: sed cuilibet debet displicere, se fuisse a Deo aversum; ergo homo debet habere displicentiam peccati originalis, et sic debet de eo conteri.

SED CONTRA. Medicina debet esse proportionata morbo: sed peccatum originale sine nostra voluntate contractum est; ergo non requiritur, quod per actum voluntatis, qui est contritio, ab ipso purgemur.

RESPONDEO dicendum, quod contritio est dolor, ut dictum est (*q. praec. art. 1. et 2.*), respiciens, et quodammodo comminuens voluntatis duritiem. Et ideo solum de illis peccatis potest esse, quae ex duritia nostrae voluntatis in nos proveniunt. Et quia peccatum originale nostra voluntate non est inductum, sed ex vitiatæ naturæ origine contractum, ideo de ipso non potest esse contritio, proprie loquendo, sed displicentia tantum, vel dolor.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod contritio non est de peccato ratione substantiæ actus tantum; quia ex hoc non habet rationem mali: neque iterum ratione deformitatis tantum, quia deformitas de se non dicit rationem culpæ, sed quandoque importat poenam: debet autem de peccato esse contritio, in quantum importat utramque deformitatem ex actu voluntatis proveniente: et hoc non est in peccato originali: et ideo de eo non est contritio.

Et similiter dicendum AD SECUNDUM, quia aversio voluntatis est illa, cui debetur contritio.

ARTICULUS III.

6

UTRUM DE OMNI ACTUALI PECCATO DEBEAMUS CONTERI.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod non de omni actuali peccato commisso a nobis debeamus conteri, quia contraria contrariis curantur: sed quaedam peccata per tristitiam committuntur: sicut accidia, et invidia; ergo medicina eorum non debet esse tristitia, quae est contritio, sed gaudium.

2. PRAETEREA. Contritio est actus voluntatis, qui non potest esse de eo quod cognitioni non subjacet: sed quaedam peccata sunt, quae in cognitione non habemus, sicut oblita; ergo de eis non potest esse contritio.

3. PRAETEREA. Per voluntariam contritionem delentur illa, quae per voluntatem committuntur: sed ignorantia voluntarium tollit, ut patet per Philos. 3. Ethic. (*cap. 1.*); ergo de his quae per ignorantiam accidunt, non debet esse contritio.

4. PRAETEREA. De illo peccato non debet esse contritio, quod per contritionem non tollitur: sed quaedam peccata non tolluntur per contritionem; sicut venialia, quae adhuc post contritionis gratiam manent; ergo non de omnibus peccatis praeteritis debet esse contritio.

SED CONTRA. Poenitentia est medicina contra omnia peccata actualia: sed poenitentia non est aliquorum, quorum non sit contritio, quae est prima pars ejus; ergo et de omnibus peccatis debet esse contritio.

Praeterea. Nullum peccatum dimittitur, nisi quis justificetur: sed ad justificationem requiritur contritio, ut prius dictum est (*q. praec. art. 1.*); ergo de quolibet peccato conteri oportet.

RESPONDEO dicendum, quod omnis actualis culpa ex hoc contingit, quod voluntas legi Dei non cedit, vel eam transgrediendo, vel omittendo, vel praeter eam agendo. Et quia durum est, quod habet potentiam, ut non facile patia-

tur, ideo in omni actuali peccato duritia quaedam est voluntatis. Et propter hoc si debeat peccatum curari, oportet quod per contritionem comminuentem remittatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (*in corp. et art. praec. ad 1.*), contritio opponitur peccato ex parte illa, qua ex electione voluntatis procedit non sequenti imperium divinae legis; non autem ex parte ejus, quod est in peccato materiale: et hoc est illud, super quod cadit voluntatis electio. Cadit autem voluntatis electio non solum super actus aliarum virium, quibus voluntas ad suum finem utitur, sed etiam super actum proprium ipsius voluntatis. Voluntas enim vult se velle aliquid. Et sic electio voluntatis cadit super dolorem illum, sive tristitiam, quae invenitur in peccato invidiae, et hujusmodi, sive dolor ille sit in sensu, sive in ipsa voluntate; et ideo illis peccatis contritionis dolor opponitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod oblivio de aliquo potest esse dupliciter: aut ita quod totaliter a memoria exciderit, et tunc non potest aliquis inquire illud: aut ita quod partim a memoria exciderit, et partim maneat; sicut cum recolo me aliquid audivisse in generali, sed nescio quid in speciali, et tunc requiro in memoria ad recognoscendum. Et secundum hoc etiam aliquod peccatum potest esse oblitum dupliciter. Aut ita quod in generali memoria maneat, sed non in speciali; et tunc debet cogitare homo ad inveniendum peccatum, quia de quolibet peccato mortali tenetur homo specialiter conteri. Si autem invenire non possit, justa adhibita diligentia, sufficit de eo conteri, secundum quod in notitia tenetur: et debet homo non solum de peccato, sed de oblivione ejus dolere, quae ex negligentia contingit. Si autem peccatum omnino a memoria excidit, tunc ex impotentia faciendi excusatur a debito, et sufficit generalis contritio de omni eo, in quo Deum offendit; sed quando impotentia tollitur, sicut cum ad memoriam revocatur peccatum, tunc tenetur homo specialiter conteri: sicut etiam pauper, qui non potest solvere quod debet, excusatur, et tamen tenetur, cum primo poterit.

AD TERTIUM dicendum, quod si ignorantia omnino voluntatem tolleret male agendi, excusaret, et non esset peccatum: sed quandoque non totaliter tollit voluntatem: et tunc a toto non excusat, sed a tanto; et ideo de peccato per ignorantiam commisso debet homo conteri.

AD QUARTUM dicendum, quod post contritionem de mortali potest remanere veniale, sed non post contritionem de veniali; et ideo de venialibus etiam debet esse contritio eo modo quo et poenitentia, sicut supra dictum est (*4. Dist. 16. q. 2. art. 2. q. 2. et part. 3. q. 87. art. 1.*).

ARTICULUS IV.

7

UTRUM DE PECCATIS FUTURIS QUIS DEBEAT CONTERI.

(*S. Thom. 4. Dist. 16. q. 1. art. 2. q. 4. et q. 2. art. 2. q. 2.*)

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod etiam de peccatis futuris aliquis debeat conteri: contritio enim est actus liberi arbitrii: sed liberum arbitrium magis se extendit ad futura, quam ad praeterita; quia electio, quae est actus liberi arbitrii, est de contingentibus futuris, ut dicitur 3. Ethic. (*cap. 2. et 3.*); ergo contritio magis est de peccatis futuris, quam de praeteritis.